

Oponentský posudek na diplomovou práci

Nikoly Kinclové

Genderová rovnost v předškolním vzdělávání

Téma práce je důležité a stále málo badatelsky pokryté, i když je na místě upozornit, že genderovým aspektům předškolního vzdělávání se již věnovala řada kvalifikačních prací na naší fakultě, metodologicky opřených jak o nezúčastněné pozorování, tak o rozhovory s učitelkami, a to prací vesměs velmi kvalitních, které v této, rovněž kvalifikační, práci, mohly být zmíněny, a získané závěry předložené diplomové práce porovnány se závěry předchozími. Autorku by to bývalo mohlo mimo jiné přimět ke konkrétnějšímu názvu její práce – uvítala bych doplnění „z pohledu ředitelek mateřských škol“, čímž se tato práce právě liší od předchozích.

Nekonkrétní název jak se zdá není nahodilý, ale souvisí se skutečností, že jak v Abstraktu, tak v Úvodu *není rozlišeno téma a výzkumná otázka*. Obávám se, že si autorka rozdíl mezi nimi není vědoma a prosím, aby se k tomu vyjádřila *u obhajoby*. Název pak vyjadřuje právě pouze téma, nikoli výzkumnou otázku či problém, fokus. Nejde mi o formalismus: také *formulace výzkumné otázky* je na můj vkus značně rozostřená, nacházíme jich hned několik (identita mluvčích, prestiž povolání, feminizace a odměňování a další). Chybí jedna základní - další mohly mít status podotázek, kde by se mimo jiné ukázalo, zda mají k té hlavní relevantní vztah, jak je vůbec tázání strukturováno. Již v abstraktu je například jako nálezná zmíněna feminizace předškolního vzdělávání, jež je nám dobře známa, tento jev však není předmětem výzkumu, ale pouze kontextem, do abstraktu však patří pouze podstatné odpovědi na výzkumnou otázku. Celkově mám z práce dojem, že se autorka ve své nepochybné svědomitosti snaží sledovat velmi široké spektrum otázek, lidově řečeno honit příliš mnoho zajíců najednou, což se i ve výsledcích ukázalo jako kontraproduktivní.

V Úvodu představuje badatelskou perspektivu, narážíme zde ale na problematické pochopení toho, *co je to feministický výzkum*. Rozhodně ho nekvalifikuje fakt, že je prováděn „ve feminizovaném prostředí se ženami“. *U obhajoby* necht' autorka vysvětlí, jak mé výtce rozumí. Feministickým ho nečiní ani to, že je kladen důraz na „subjektivní výpovědi informantek“ – na tomto přístupu je přece založena například celá interpretativní sociologie. Jiné zdůvodnění zde nenacházíme, proto prosím formulovat *skutečné specifikum feministického výzkumu u obhajoby*.

V teoretické části oceňuji, že autorka cíleně hledá použitelné koncepty pro svůj výzkum. Oceňuji také, že rovnou pracuje s pojmem genderový řád, ten však

okamžitě hrubě redukuje pouze na jednu jeho rovinu, a to rovinu osobní (v podstatě socializační). *U obhajoby prosím o definici genderového řádu.* Diskuse o pojetích genderové rovnosti je představena dobře s použitím relevantní zahraniční i domácí literatury. V podkapitole o školní socializaci se autorka opírá o Foucaultův koncept disciplinační moci, její aplikace na prostředí mateřské školy, o níž tvrdí, že je zde tato moc zvláště intenzivní, protože děti jsou stále na očích, není úplně vhodná – víc by se zde hodilo Benthamovo Panoptikon. Dále *prosím vysvětlit* výrok, že školy mají „normalizující“ charakter – míní se tím normativní, nebo homogenizační? Tato část čerpá z řady autorů a autorek a je poměrně podrobná, autorka je také prokládá vlastními úvahami, ale v té záplavě slov se ztrácí nosné koncepty, s nimiž autorka hodlá pracovat. Není také jasné, zda mají všichni autoři a autorky na věc shodný názor, celkově se zde jednostranně zdůrazňuje socializační tlak, chybí tematizace otázky případného rozvolňování genderových norem a stereotypů na straně dětí i učitelek, u nich pak častou rozporuplnost, co se genderového přístupu týče. Tu jasně ukázaly všechny předchozí kvalifikační práce. Krátký exkurz do otázky třídní je zmatený – kladu autorce proto *otázku*, zda a jak vidí *souvislost mezi sociální a genderovou nerovností*. V podkapitole Specifika předškolního věku bych uvítala více odkazů. V podkapitole o institucionálním charakteru předškolního vzdělávání jsou opět opakovány základní teze k socializaci, text obsahuje množství opakujících se tezí, ve skutečnosti se stále točících kolem několika jednoduchých genderových poznatků – dlužno říci, že jeho čtení je únavné a nezajímavé.

V části o kurikulích autorka prezentuje vlastní analýzu RVP PV. Pokud se skutečně jedná o vlastní analýzu, bylo by bývalo vhodnější zařadit ji do analytické části se všemi náležitostmi, zejména s vysvětlením analytických postupů a linií tázání (stránka jazyková, formulační, otevřenost k různým interpretacím a podobně). Zařazením do teoretické části vzniká také nejasnost ohledně toho, co autorka převzala z již existujících analýz – také své školitelky – a co je její vlastní přínos. Bylo by to čistší a bylo by zřejmější, proč a v čem autorka považuje za potřebné tyto analýzy doplnit. Nadto má řada autorčiných výkladů tendenci k nad-interpretaci nebo problematické interpretaci: například tam, kde je v dokumentu řeč o „respektování individuálních potřeb“ autorka čichá skupinový genderový esencialismus, z textu to však vyvodit nelze. Nebo jiný příklad: výchovný požadavek „komunikační kompetence“ může podle autorky „svědět u dívek k zdůrazňování zájmu v péči o druhé a u chlapců k technickým předmětům“ (s. 16) – může autorka tento závěr *vysvětlit u obhajoby*? Dále požaduje vysvětlit, proč je zde zařazena podkapitola o genderové segregaci ve vzdělávání, jakož i jeho historie (Lenderová) a obecně problematika pracovního trhu. A proč až poté nacházíme podkapitolu o

implementaci genderové rovnosti, opět dost rozsáhlý kompilát, který by dával větší smysl v souvislosti s výše uvedenou analýzou RVP PV.

Empirická část představuje nejdříve paradigmatu a metodologii, řeč je o kombinaci kritické teorie a konstruktivismu. *Kritická teorie není definována* (prosím napravit *u obhajoby*), táži se, z koho zde autorka vychází, a dále, jaký je rozdíl mezi KT a konstruktivismem. Vysvětlení feministické perspektivy vykazuje stejné nedostatky, jaké jsem zmínila na začátku tohoto posudku. Sada výzkumných otázek je dobře sestavená, scénář najdeme v příloze. Zajímavě jsou popsány průběhy rozhovorů a reflexe vlastní pozice, i když opět zbytečně mnohohlavně. U této diplomandky platí více než u jiných, že méně je více, zajímavé věci se pak často ztrácejí v záplavě trivialit. Výzkumný vzorek je popsán dobře. U použité metody tematické analýzy prosím vysvětlit *u obhajoby*, co znamená, že se „nachází mezi esencialismem, konstruktivismem a ... kritickým realismem" (s. 36). Také by mě zajímalo, čím se tato metoda analýzy liší od jiných kódovacích postupů, z textu toto pro mne nebylo jasné.

Struktura zjištěných témat je bohatá a diferencovaná a oceňuji, že genderovou analýzu a interpretaci autorka aplikuje průběžně více či méně u všech otázek. I zde se však, stejně jako v celé práci, setkáváme s nahrazováním odborných poznatků vlastními laickými úvahami. Do očí bijící je to například u otázky feminizace oboru. Dokládám citací, odůvodňující mou kritičnost: „Jedním z důvodů, proč muži – učitelé absentují v předškolním vzdělávání, může být většinová převaha žen. Vyučující kolektiv složený z žen může způsobovat, že je předškolní vzdělávání chápáno jako ženské prostředí, kde se muži příliš nevyskytují. Pojetí tohoto stupně vzdělání jako ženského může mít důsledky. Měřítko kvality předškolního vzdělávání tak souvisejí s chápáním kvalit ženského kolektivu jako celku.“ (s. 36) Na tomto příkladu bych autorce také ráda ukázala, proč je přílišná šíře výzkumných otázek na škodu – zde je vidět, že si nemohla pro všechny připravit teoretickou půdu, a tam, kde je k danému tématu přešel notoricky známých poznatků, se odhaluje jako teoreticky nepoučená. Feminizaci jako takové je zde vůbec věnován velký prostor, přitom se ale přímá souvislost s centrální (?) otázkou genderového přístupu k dětem dostatečně nevysvětluje. Podobné je to také třeba u otázky spolupráce s rodinou. Je pojednána všeobecně, aniž by se sledoval především její genderový rozměr, podobně otázka finančního odměňování učitelů. Celkově mám u analytické části problém také s tím, že analýza je zhusta nahrazována množstvím citací, často rozsáhlých, které jsou navíc místo interpretace spíš jen opsány nebo spojovány můstky.

Závěry se mi zdají často příliš paušalizující, nezohledňují dostatečně individuální rozdíly mezi informátorkami ani dost nezpracovávají onen zvláštní vztah mezi jejich esencialismem a jeho částečnou dekonstrukcí, nabízí se

například více tematizovat strach z „extrémů“. První věta „Diskuse“ – jakéhosi předstupně závěrů praví: „Výzkum ukázal souvislosti mezi péčí a genderovou příslušností“. Byl toto centrální fokus? Znovu se mi koncepce celé práce jeví jako nejasná.

Předložená práce je značně rozsáhlá, kvantita však nezaručuje kvalitu. V tomto případě k velkému rozsahu přispělo neurčité, respektive příliš široce založené, zaměření práce na úkor jasné koncepce a konciznosti, v analýze pak přemíra citací, a stylově pak zbytečná mnohomluvnost.

K obhajobě práci doporučuji a navrhuji hodnocení velmi dobře.

PhDr. Hana Havelková, PhD.

V Roztokách 15. 9. 2016